

VAGY

**MŰÉRTTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: ÖSSZEHASONLÍTÓ
ÉRTTELMEZÉS**

Értelmezze az alábbi költeményeket! Elemezze bennük toposzaik lehetséges jelentéseit, valamint a költői én és a megjelenített táj viszonyát! Összehasonlításában térjen ki a tájleírás eszközeire és az alkotások poétikai sajátosságaira!

Megoldása 600-800 szó terjedelmű legyen!

Berzsenyi Dániel: A közelítő tél

Hervad már ligetünk, s díszei hullanak,
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labyrinth, s balzsamos illatok
Közt nem lengedez a Zephyr.

Nincs már symphonia, s zöld lugasok között
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein
A csermely violás völgye nem illatoz,
S tükrét durva csalét fedí.

A hegy boltozatin néma homály borong.
Bíbor thyrusain nem mosolyog gerezd.
Itt nemrég az öröm víg dala harsogott:
S most minden szomorú s kiholt.

Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül,
S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!
Minden csak jelenés; minden az ég alatt,
Mint a kis nefelejcs, enyész.

Lassanként koszorúm bimbaja elvirít,
Itt hágy szép tavaszom: még alig ízleli
Nektárját ajakam, még alig illetem
Egy-két zsenge virágait.

Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom.
Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!
Sem béhunyt szememet fel nem ígézheti
Lollim barna szemöldöke!

(1804 után)

Szövegközlések: *Berzsenyi Dániel összes versei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 85. oldal

Juhász Gyula: Ősz

Opálos színei bágyadt ködében
Leszáll reám a kora alkonyat,
Kései tűzrózsák nyílnak a réten
S az égen a mély csöndesség fogad.
Nagy topolyafák gallya hullong gyéren
És sötétben hallgat a tó
S a kolomp úgy méláz a lomha légben,
Mint altató.

Hús szele húz át az ősznek a réten,
Fázik a lelkem, érzi a deret,
Keresnék valamit a messzeségben,
Kihunyt fényt, elnémult üzenetet...
Oly hirtelen borult az est fölém
S az ősz oly gyorsan rámtalált,
Úgy állok itt a hervadó vidéken,
Mint a topolyafák.

(1908)

Juhász Gyula összes versei. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1959. 151. oldal

A **Tartalom** szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgáló

- a feladatban közölt négy összehasonlítási szempont – poétikai jellemzők, a költői én és a táj viszonya, a tájleírás eszközei és a toposzok lehetséges jelentése – mindegyikét mindkét mű megközelítésében érvényesíti,
- továbbá a négy szempont mindegyikéről érdemi megállapítást tesz.

A **Nyelvi minőség** (szövegszerkezet, nyelvi igényesség) értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Lehetséges tartalmi elemek a feladatkiírás szempontjai szerint:

A toposzok lehetséges jelentései Berzsenyi Dániel *A közelítő tél* című versében:

- a (Kazinczy Ferenc által javasolt) témamegjelölő cím a tél évszaktoposzának megnevezésével az ősze utal
- az őszt és a tél évszaktoposzait az általános végességtapasztalatnak képi megjelenítői: ezt a fogalmi megfelelést a 4. versszak fejezi ki
- az őszt és a télhez az emberi végességtudat ősi tapasztalata kapcsolódik. Ezt a személyes megtapasztalást az 5. és a 6. versszak személyes hangvételű megnyilatkozásai hordozzák
- a tavasz említése a 6. versszakban a természet örök körforgásával szemben az emberi élet múlandóságát nyomatékosítja
- a haláltudat megjelenéséhez elégikus hangnem társul a versben

A toposzok lehetséges jelentései Juhász Gyula *Ősz* című versében:

- a vers címe az irodalomtörténet ismert évszaktoposza (*Ősz*)
- a költemény első versszakának napszaktoposza, az alkonyat általános végességtapasztalatra utal
- az alkonyat leírásához az elmúlás képzetei és az életjelenségek fogalmi hiányai kapcsolódnak (bágyadt, leszáll, csöndesség, hullong, sötétben, hallgat)
- a topolyafa képe a költemény záró hasonlatában toposzként közvetlenül is a versbeszélőhöz kapcsolódik: a fa alakja a formai és lényegi hasonlóság okán az ember általános jelképe
- a 2. versszak az őszt toposzát hordozza: használata a „lelkem” kifejezéssel társulva a költői én múlandóságélményének kifejezését szolgálja
- a költeményben a természeti őszt és az emberi élet véghez közelsége párhuzamos: a természet örök megújulásának és az emberlét egyszerűségének ellentétét a toposzhasználat nem fejt ki

A költői én és a megjelenített táj viszonya Berzsenyi Dániel *A közelítő tél* című versében a költői én(t):

- a megjelenített tájat ismeri, sajátjának vallja (ligetünk)
- a táj őszi állapotát szemléli
- az őszi természetet a nyárihoz viszonyítva értékhiányosnak érzékeli
- az ősz és a nyár időszakát és értékeit idő- és értékszembesítő szerkezetben láttatja
- az őszi táj észlelése általános létfilozófiai megállapításokra készíti
- az ősz képei saját végességtudatának felismeréséig juttatják el

A költői én és a megjelenített táj viszonya Juhász Gyula *Ősz* című versében:

a költői én(t):

- az őszi alkonyatot és estét szemléli: a napszakot és jelenségeit önmagától függetlenül bekövetkező, elkerülhetetlen eseménynek tartja (Leszáll reám a kora alkonyat,)
- magát a táj részeként, annak jelenségeivel egybefonódva határozza meg
- az első versszak kifelé szemlélődő nézőpontját a második versszakban az önszemlélet (reflexió) váltja fel
- az őszi alkony és est jelenségeit közvetetten értékhiányokkal hozza összefüggésbe (hervadó, mély csöndesség), de ezek az értékhiányok nem uralják a versszakot; a költői én az ősz természetes kísérőjelenségeinek tartja őket
- a tapasztalt természeti élmények személyes végességtudatának felismerésére juttatják el
- az elmúlás tudatában, az őszi estében életének lelki-szellemi természetű értékeit keresi

A tájleírás eszközei Berzsenyi Dániel *A közelítő tél* című versében:

- a tájleírás rendje a távolitól a közeli részletek bemutatását hozza
- a tájleírás legfőbb eszköze a negatív festés: ez a költői eljárás a negatív tartalmú kifejezések (tarlott, hullanak) és a tagadószók ismételt használata révén valósul meg
- a költői én a megfigyelt tájat a jelzős szerkezetek gyakori használatával mutatja be (tarlott bokrai, sárga levél)
- a versbeszélő a látványelemek említésén túl a hangzáselemek (zörög), a tapintással (lengedez a Zephyr) és a szaglással kapcsolatos kifejezések (balzsamos illatok) révén is jellemzi a tájat
- A természettel kapcsolatos összetett befogadói élményért a szinesztéziák (balzsamos illatok, néma homály) és a megszemélyesítések (nem mosolyog gerezd) is felelnek.

- A negatív festést értékhányos kifejezéseit az 'r' pergőhang ismételt előfordulása hangszimbolikailag erősíti meg (Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.)

A tájleírás eszközei Juhász Gyula *Ősz* című versében:

- az első versszak jellegzetesen impresszionista tájleírásának kontúrtalan képei költői jelzőkben gazdagok (bágyadt ködében, lomha légben)
- a költői én figyelme a teret annak minden síkjára kiterjedően járja be (ég, föld, közel, távol)
- az ellentétes térsíkok egymást többszörösen váltva, egymásnak megfelelően jelennek meg a leírásban
- a tájelemek megjelenítése több érzékszervre hatóan történik: a látványelemek mellett a természet hangjainak hiánya is a tájleírás része
- a tájfestésben a mozzanatos (hullong) és a hangulatfestő (méláz) igének is poétikai szerepe van
- a fény és árnyék viszonyainak megjelenítése az impresszionista festészet elemeinek poétikai megfelelője

Poétikai jellemzők Berzsenyi Dániel *A közelítő tél* című versében:

- a költemény 6 azonos szerkezetű, rímtelen, időmértékes, aszklepiadészi versszakra tagolódik
- a vers a tartalom és a szövegfajta szempontjából 3 belső egységre osztható: az első 3 versszakban tájfestés, a 4.-ben általános tapasztalati tanulság, az 5-6.-ban személyes láttapasztalat fogalmazódik meg.
- a költemény az antik versforma és a mitológiai utalások miatt klasszicista, a személyesség jelenléte révén pedig romantikus vonásokat egyaránt hordoz
- a vers műfaja: elégia, melynek fájdalmas tárgyát (elmúlás) panaszos hang (negatív tartalmú kifejezések: „koszorúm bimbaja elvirít” és felkiáltások: „Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!”) kíséri
- az ismételt soráthajlások a vers alapüzenetének számító végességet ellenpontoszák

Poétikai jellemzők Juhász Gyula *Ősz* című versében:

- a költemény két nyolcsoros, rímes, ütemhangsúlyos versszakra tagolódik
- az első versszak piktúraszerű tájleírása a második versszakban egy elvont léttapasztalat megfogalmazásával (múlandóság) folytatódik
- az első versszak általános elmúlás-tartalmait a versszakzáró „altató” kifejezés vezeti át a második strófa haláltudat-gondolatához

- a második versszak záró hasonlata szerkezetileg megfelel az első versszak záró hasonlatának; ez az azonosság a természet és az emberi élet őszének párhuzamát erősíti meg
- a költemény első versszakának tájfestését a benyomások, egymásba hajló, impresszionista képek határozzák meg (Opálos színei bágyadt ködében)
- a nyelvezetnek az impresszionista versben kiemelt szerepe van: pl. a lágyszó hangok túlsúlya a „gallya hullong” szerkezetben és az azt követő sorokban – alliterálva is (lomha légben) - a verbális tartalmat ellenpontoszza
- az elmúlással kapcsolatos közléselemeket a mély hangrendű magánhangzók ismételt előfordulása kíséri (Nagy topolyafák gallya hullong)
- az ismételt soráthajlások végtelenség-képzete ellentétes a verbális tartalom végesség-képzetével

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA

Hősök és antihősök az orosz irodalomban

„A konkrét példák említése előtt magyarázatot igényel az „antihős” fogalma is. Ez a fenomén nem az egyes művekben fölléptetett „negatív” szereplőket, a „hős” ellenlábait jelenti, hanem olyan karaktert, amely ugyanúgy kristályosodási pontja a kérdéses műnek (regény, dráma, novella), mint más esetekben a „hős”, de morálisan nem igazolható vagy erősen ambivalens filozófiát, világszemléletet képvisel. Példaként említhetjük Byron *Káin* (1821) című drámai költeményét, melyben a testvérgyilkos bibliai alak kerül a mű fókuszpontjába, s az ő nézőpontjából értelmeződik újra az ismert történet. Az olvasó nem tud egészen függetlenné válni a grandiózus figura vívódásainak, benső világának, gyötrő kérdéseinek hatásától, s mivel nem gonosztevéként ábrázolja a szerző, ezért bizonyos mértékig a részvét és a szánalom is felébred iránta a befogadóban. Ám ugyanakkor ez nem olyan részvét és szánalom, amilyent Oidipusz, Antigoné vagy Hamlet iránt érezhetünk, mert Káin nem a (vak) sors, a kötelesség vagy valamely végzetes tévedés, esetleg az isteni parancs téves értelmezése miatt válik testvérgyilkossá, hanem a saját nagyra nőtt Én-jének, önnön kételyeinek, az Isten rendje elleni lázadásnak minden mást eltakaró sürgetésére – vagyis ebben az esetben az akarás volt a tett hajtóereje...

Puskin verses regényének, a Jevgenyij Anyeginnek (1833) a főhőse már a saját korában, majd a közvetlen utána következő nemzedék körében is komoly vitákat váltott ki: Anyegin alakrajzának bonyolultságát sokan negatív irányban interpretálták, „antihőst” láttak benne („szívtelen”, „hideg”, „száraz”, „önző” lény). Puskin első igazi értő kritikusa, Visszarion Belinszkij viszont éppen azt tartja a költő legnagyobb érdemének, hogy szakít a sablonos szembeállítással – elvetemült szörnyeteg versus gáncs nélküli hős –, és művében embereket ábrázol nagy lélektani hitelességgel.”

Forrás: Dukkon Ágnes 2020. Hősök és antihősök az orosz irodalomban. In: Szvák Gyula (szerk.) 2020. *Orosz hősök és antihősök. Tanulmányok a 25/3. évfordulóra.* Russica Pannonica. 16–18. (A feladathoz igazított részletek.)